

מדוע לאבחן את הילד? האם לספר לילד שיש לו הפרעת קשב וריכוז? ומה לומר?

- ❖ אם אלך לאבחון הרופא יאלץ אותנו לתת לילד תרופות
- ❖ ההורים חוששים לאבחן את הילד בגלל שחוששים מתיוג
- ❖ מבחינה פסיכולוגית כל עוד אין לילד אבחון ניתן להיות במחשבה שאולי אין לילד שלי הפרעת קשב

מדוע מומלץ לאבחן?

- ❖ הצורך של הילד להכירצ ולהבין את עצמו ובכך להמנע מדימוי עצמי נמוך
- ❖ האבחון נועד לתת הסבר לקשיים לא בהכרח בכדי לתת טיפול תרופתי

כיצד מסבירים לילד מדוע הולכים לאבחון?

- ❖ שיחה קצרה: "נכון שקשה לך עם x, y, z, (3 דברים לכל היותר) ולכן אנחנו הולכים לרופא לברר למה קשה לך".
- ❖ יש לתת הסבר קצר כיצד עומד להתקיים האבחון - יש ילדים ששומעים "רופא" וחושבים על זריקה.
- ❖ לא לתת עודף מידע
- ❖ להתאים את ההסבר לגיל הילד ולהתפתחות הקוגניטיבית של הילד
- ❖ לשאול בסוף אם יש משהו שהילד/ה רוצים לשאול אותנו בנושא?

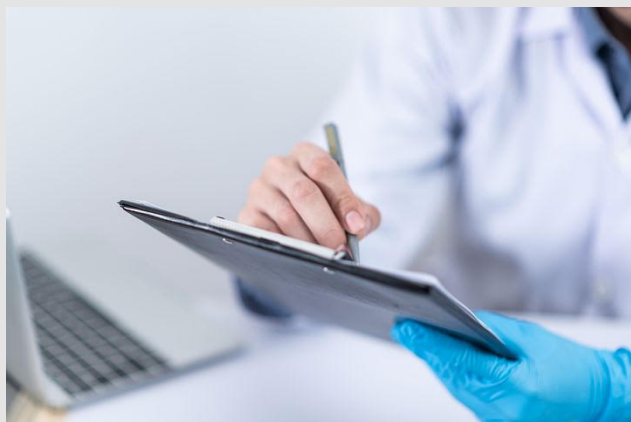

מי מאבחן הפרעת קשב וריכוז?

❖ פסיכיאטר

❖ נוירולוג

❖ רופא משפחה או רופא ילדים שעבר הכשרה ספציפית בתחום הפרעת הקשב

מה הוא תהליך האבחון?

❖ ראיון קליני

❖ שאלונים - להורים וגם לצוות במערכת החינוך

❖ מבחן ממוחשב

❖ יש שמבקשים בדיקות דם ובדיקות גנטיות

איך מסבירים לילד שיש לו הפרעת קשב וריכוז?

יש להמתין שהילד ישאל שאלות...

<https://youtu.be/Y4TELMCf98g>

חמשת שלבי הקבלה/שלבי האבל - מודל קובלר-רוס

מודל שפיתחה הפסיכיאטרית אליזבת קובלר-רוס.

❖ **שלב 1 - הכחשה** - שלב בו ההורים מתקשים לקבל את רוע הגזרה עד כדי הכחשה: "זה לא נכון", "המומחה טועה", "גם אני הייתי ככה שהייתי ילד והכל בסדר איתי". ההורים בטוחים שחלה טעות ועפ"י קובלר-רוס, זוהי תגובה כחלק ממנגנון הגנה טבעי של אדם בקבלת מציאות זו.

❖ **שלב 2 - כעס** "למה דווקא לילד שלנו?" - שלב ההכחשה לא יכול להאריך זמן רב והוא מפנה מקום לרגשות של כעס, זעם ותיסכול המופנה החוצה, לסביבה לעיתים בצורה שנראית שרירותית

❖ **שלב 3 - מיקוח** - "אני אעשה הכל, רק שהילד שלי יהיה בסדר".
בשלב זה ההורה מוצא עצמו רץ בין כל המטפלים הקיימים -
קונבנציונאליים ו/או אלטרנטיביים. עושים הכל בכדי שהילד יתקדם
ויהיה כמו כולם.

❖ **שלב 4 - דיכאון** - "הכל חסר טעם עכשיו, בשביל מה לטרוח?".
תחושה חזקה של אובדן, המשתנה בחומרתו בין אדם לאדם,
ומחליפה את ההכחשה והמיקוח. לדעת קובלר-רוס, אין צורך לעודד
את ההורה "שיהיה בסדר", זהו שלב חשוב בדרך לקבלה

❖ **שלב 5 - קבלה** - בשלב זה מתקיים ויתור על המאבק נגד הגורל
וחשבונות עם העבר והסביבה. האדם מקבל את המצב ולאט לאט
ההורה לומד לקבל את הילד כמו שהוא - לראות את החוזקות שלו
ואת החולשות או האתגרים הניצבים בפני ילדיו.

ברוכים הבאים להולנד / אמילי פרל קינגסלי

נכתב בשנת 1977 ע"י אמילי פרל קינגסלי, אמה לילד עם תסמונת דאון

לעיתים קרובות אני מתבקשת לתאר את החוויה של גידול ילד עם צרכים מיוחדים, בכדי לעזור לאנשים רגילים שלא מכירים את החוויה הייחודית הזו, לנסות להבין ולדעת מה ההרגשה:

כשעומד להיולד לך תינוק, זה כמו לתכנן חופשה אגדית באיטליה, אתה קונה מפה וספר הדרכה, מתכנן תוכניות נפלאות של מה תעשה ולאן תלך בחופשה: הקולוסאום, הפסל של דוד, הגונדולות בוונציה, ארמונות המדהימים... אתה אפילו לומד לומר כמה משפטים באיטלקית, ואתה מתרגש מאוד מהחוויה הצפויה לך.

חסר סבלנות אתה כבר להוט לצאת, והנה מגיע היום הגדול והמיוחל, נרגשים אתם אורזים מזוודות, יוצאים לדרך וכמה שעות אחר כך המטוס נוחת, והדיילת אומרת, "ברוכים הבאים להולנד".

"הולנד? אתה שואל, מה זאת אומרת הולנד?"

אנחנו אמורים להגיע לאיטליה, כל חיי חלמתי להגיע לאיטליה. אבל היה שינוי בתוכנית הטיסה, אתה בהולנד וכאן אתה צריך להישאר.

הדבר החשוב הוא שלא הביאו אותך למקום נורא או דוחה, מלא במגיפות, רעב או מחלות אחרות.

זה רק שהגעת למקום שונה מזה שתכננת.

עכשיו אתה צריך לצאת ולקנות מדריך אחר, מפות אחרות, וללמוד מילים בשפה שונה ואתה פוגש אנשים שמעולם לא פגשת בעבר.

אכן מקום שונה. אולי איטי יותר מאיטליה, אולי פחות מההדר או ראוונטי, אבל רק מקום אחר.

לאט אתה מתאושש, לוקח נשימה עמוקה ומתחיל להתבונן מסביב, ורואה שבהולנד יש תחנות רוח, ופרחים מרהיבים, בהולנד יש אפילו אומנים מפורסמים ועוד דברים...

עדיין אנשים שאתה מכיר ופוגש מסביב עסוקים בלנסוע ולחזור מאיטליה ומתארים איך בילו שם נפלא, ובשארית חיך תמיד תאמר: "כן שם גם אני הייתי אמור להיות, בעצם זה מה שתכננתי".

והכאב על אותו חלום אבוד ילווה אותך תמיד, תמיד תהיה עם אותה הרגשת החמצה קטנה בלב שלא הגעת לאיטליה.

הנקודה החשובה היא שאם תבזבז את חיך בלהתאבל על חלום שלא יתגשם, לעולם לא תוכל לראות וליהנות מכל הדברים הנפלאים והייחודיים שיש להולנד להציע לך..

הלקות בראי ההתפתחות

על פי תיאוריית 8 השלבים של אריק אריקסון

1. שלב הינקות - שלב האוראלי - סנסורי, אמון בסיסי למול חשדנות (גיל לידה עד שנה)
2. שלב הילדות המוקדמת - שלב האנאלי, אוטונומיה מול בושה וספק (גיל 1-3 שנים)
3. שלב גיל המשחק - שלב הפאלי-אדיפלי, יוזמה מול אשמה (גיל 3-6 שנים)
4. שלב גיל בית ספר - שלב החביון - יצרנות למול רגשי נחיתות (גיל 6-12 שנים)
5. שלב גיל ההתבגרות - זהות למול טשטוש זהות (גיל 12-18 שנים)

פנטזיות במהלך ההריון

- איזו לידה אני רוצה שתהיה לי ?
- האם אני רוצה להניק את התינוק ?
- האם יהיה בן או בת ?
- כיצד התינוק יראה ?
- למי יהיה דומה ?
- אילו תכונות אופי יהיו לו ?
- איזה הורה אני רוצה להיות ?

אף הורה לא מפנטז שיוולד לו ילד עם צרכים מיוחדים

ניפוץ הפנטזיה ועבודת האבל

❖ לכל הורה יש פנטזיה לגבי העובר שלו שמתנפצת בחדר הלידה

❖ לכל ילד שנולד יש "כרטיסיית פנטזיות" ו"תיק משימות" (כשזה ילד שני ואילך, הפנטזיות מורכבות מהילדים הקודמים)

• ילד ראשון תפקידו להעביר את ההורים מזוג לזוג הורים

• מין הילד - אם יש בן רוצים בת וההפך

• ילד שנולד לפצות על אובדן

• פיצוי על משבר בזוגיות

• תיקון ההורות מהילדים הקודמים

• אנו תרבות ויזואלית והרבה אלמנטים מהפנטזיה הם בניראות התינוק כתינוק של המוצרים שמשווקים ומפרסמים.

❖ הפנטזיה מתנפצת לכל הורים בחדר הלידה **ככל שהפער בין הפנטזיה לילד הממשי גדולה כך תהליך האבל גדול יותר.**

❖ הפנטזיה משתבשת כשיש קשיי ויסות וקשיי טמפרמנט או שניהם ביחד

❖ הורים לילדים עם הפרעת קשב לפני האבחנה מנסים לנהל חיים רגילים אך עם הרבה קשיים וברגע שתהיה אבחנה

יתחיל להיבנות חלק הורי שמתמודד עם הכאב ויתחיל תהליך אבל על התינוק עם ההתפתחות התקינה שלא נולד.

הלקות בראי ההתפתחות

הרצאות ד"ר סאוסאן מזאווי שתלמד את הנושאים:

- טמפרמנט ו-9 השלבים
- ויסות חושי והפרעת ויסות

שלב הינקות - שנת חיים ראשונה

אמון בסיסי למול חשדנות

❖ בשלב זה התינוק תלוי לחלוטין בהוריו (בעיקר באימו) שיספקו את כל צרכיו

❖ הורים שקשובים לצורכי התינוק ומספקים את צרכיו באופן עקבי - מבססים

בתינוק אמון בסיסי

❖ הורים לא קשובים ולא מספקים את צורכי התינוק באופן עקבי -

ייטעו בתינוק חשדנות בסיסית

אנו נדבר על 3 מרכיבים עיקריים בגיל זה:

1. טמפרמנט

2. תיאוריית ההתקשרות

3. וויסות חושי

טמפרמנט - מזג של הילד

בשנת 1956 **תומאס וצ'ס (Thomas & Chess)** הובילו מחקר שנמשך למעלה מ 20 שנה ומטרתו לזהות ולאפיין קטגוריות התנהגותיות של הילדים והמידע שהתקבל דרך ראיונות עם הורים ותצפיות בילדים.

- נקבעו 9 מדדים שמגדירים טמפרמנט/מזג. אלו פרמטרים שמנבאים את איכות ההסתגלות של אדם לסביבה הפיזית והאנושית שגדל בה.
- הטמפרמנט הוא קבוע כל חייו. באמצעות טיפול ניתן לעדן את הקשיים. יכול להיות ילד שמתחיל עם טמפרמנט נוח ואח"כ הופך לקשה ככל שמשימות החיים נהיות מורכבות יותר

❖ על פי המאפיינים הללו הוגדרו 3 קבוצות:

1. 40% מהילדים הוגדרו עם **מזג נוח**: ילדים עם מצב רוח טוב, מקבלים בנינוחות שינויים, מחייכים לאנשים. יש להם סדר יום קבוע בהם הם רעבים, עייפים, עושים את צורכיהם.
2. 10% מהילדים הוגדרו עם **מזג קשה**: ילדים הנתונים למצבי רוח משתנים, מרבים לבכות ולהתרגז, לעיתים קרובות נראים לא מרוצים או עצובים. מראים קושי רב בהסתגלות למצבים חדשים. שעות האכילה והשינה אינם סדירים.
3. 15% מהילדים הוגדרו עם **מזג שמתחממים לאט**: ילדים בעלי רמת פעילות נמוכה, פאסיביים, מעדיפים להמנע מגירוים חדשים, נתונים למצבי רוח משתנים.

הטמפרמנט משפיע על יחסי הגומלין עם הסביבה ובמיוחד ביצירת היחסים הורה - ילד

הטמפרמט הוא ההוכחה הראשונית שיש הפרעת קשב וריכוז (מזג קשה = ADHD, מזג מתחמם לאט = ADD)

9 מרכיבים של טמפרמנט

1. מרכיב מוטורי - רמת פעילות (גבוהה - נמוכה)
2. מקצב (רגולציה) התיפקודיים הביולוגיים: שינה, רעב (סדיר - לא סדיר)
3. אופי התגובה הראשונית לגירוי חדש (מתנפל - נמנע)
4. יכולת הסתגלות למצבים חדשים (טובה - גרועה)
5. עוצמת הגירוי הנדרש לעורר תגובה (גבוה - נמוך)
6. עוצמת התגובה לגירוי (גבוה - נמוך)
7. איכות מצב הרוח (טובה - שלילית)
8. מידת המוסחות (גבוהה - נמוכה)
9. טווח הקשב וההתמדה (גבוה - נמוך)

שנת חיים ראשונה - תאוריית ההתקשרות

Attachment Theory

- תיאוריה בפסיכולוגיה התפתחותית שנוצרה ע"י ג'ון בולבי, פסיכואנליטיקאי בריטי בשנים 1969-1982, יחד עם שותפתו הקנדית מרי איינסוורת'.
תיאוריה זו מבוססת על ההנחה שבנפש הפעוט טבוע צורך מולד ואוניברסלי ליצור קשר עם מטפל מרכזי אחד לפחות, וקשר זה הוא חיוני להתפתחות חברתית ורגשית תקינה. (זאת בניגוד לתיאוריה הפסיכואנליטית של פרויד, לפיה מה שמניע את התינוק הוא סיפוק דחפים וצרכים פיזיים).
- למרות שבולבי התמקד במערכת יחסים של תינוקות והמטפלים בהם, הוא ציין כי סגנון ההתקשרות מאפיין את החוויה האנושית כל חייו של הפרט. המודלים המנטאליים של התינוק ישפיעו יצירת קשרים רגשיים עמוקים וקשרים זוגיים בפרט וכן את ציפיות המבוגר מעצמו ומהעולם.
- לפי בולבי הצורך בקירבה להורה לצורך הגנה הוא ראשוני והצורך המשני הוא סיפוק צרכים פיזיים. (הרחבה לכך הוא הניסוי של הארי הארלו, 1965, שהכניס גורי קופים לכלוב עם בובה אם מלאכותית רכה ובובה מחוטי תיל. הארלו הראה שאומנם הקופים התקרבו לאם המאכילה כל פעם שהם היו רעבים, אך כשהיו מפוחדים או עייפים הם הלכו לאם הרכה).

סרטון מחקר תורת ההתקשרות

<https://youtu.be/DRejV6f-Y3>

• **“סיטואציית הזר”** - בשנת 1978, מרי איינסוורת' פיתחה את התיאוריה של בולבי ויצרה מבחן לתינוק בסוף שנת החיים הראשונה שלו, שנועד לאבחן את סוג ההתקשרות של התינוק.

ארבעה שלבים במחקר:

1. התינוק משחק בחדר עם האמא

2. אישה זרה מצטרפת

3. האם יוצאת מהחדר (תחושת דחק/סטריס)

4. לאחר זמן מה חוזרת לחדר

• **על פי ההתנהגות ותגובת התינוק נקבע סגנון ההתקשרות של הילד.**

דפוסי ההתקשרות

1. **התקשרות בטוחה** - כאשר דמות המטפלת בילד היא נוכחת, תומכת ומגיבה, הילד חש מספיק בטוח בעצמו על מנת לחקור את העולם שסביבו. ברגעים מאיימים, הילד יפעיל את מערכת ההתקשרות ויחפש קירבה לדמות המטפלת בו עד אשר יירגע. לאחר הסרת האיום הילד יחזור לפעילות שגרתית.

2. **התקשרות לא בטוחה - נמנעת** - כאשר הדמות המטפלת בילד מתנהגת בקרירות, מתעלמת ממנו או דוחה אותו באופן שאינו מספק הגנה לילד, מתפתחת אצלו הכרה כי אין טעם לפנות לדמות זו ברגעים מאיימים. ילד בסיטואציה הזו חש לחץ רב יותר מהדחייה מאשר מגורם המאיים ולכן עם הזמן יחדל לחפש הגנה אצל הדמות המטפלת וימעיט להפעיל את מערכת ההתקשרות.

3. **התקשרות לא בטוחה - חרדתית אמביוולנטית** - כאשר הדמות המטפלת בילד מתנהגת בצורה דו ערכית, הילד מפנים כי לא תמיד יקבל הגנה בעת הצורך. ברגעים מאיימים הילד יפעיל את מערכת ההתקשרות במשנה תוקף, יחפש קירבה והגנה, ויתקשה להתנתק מהדמות המטפלת גם כשהאיום חלף.

יחסי סביבה - טמפרמנט, התקשרות והקשר להפרעת הקשב

- תינוק נולד להוריו ועל פניו נראה ילד רגיל. כאשר ילד נמצא בקצוות הטמפרמנט (קשה או מתחמם לאט), נוצרת חוויה של חוסר מותאמות בינו לבין הסביבה (בינקות - בעיקר ההורים).
- ככל שהסביבה לא מותאמת יתפתחו קשיים בהתקשרות שיובילו לקשיים רגשיים - התנהגותיים.
- ההורים מנסים להרגיע את הילד בכל דרך אפשרית אך חווים תיסכול על שאינם מצליחים, לספק את צרכיו של התינוק וחשים חוסר מסופקות הורית, תחושת כישלון הורי עד לכדי דיכאון אחרי לידה.
- הדפוס שמתקבע ביחסי הורה - תינוק הוא: תינוק בעל קושי – הורה מגיב לקושי וחווה קושי בעצמו – הסלמה ביחסים (כעס על התינוק: למה הוא עושה לי את זה) – נוצרים הרגלים לא טובים בכדי למצמם את הקושי של התינוק (לדוגמא: הרדמה בעגלה, נידנוד, נסיעה באוטו וכו')
- ללא הדרכה הבעיה לא תעבור אלא רק תתגבר
- אחיות בטיפת חלב, שכנים, משפחה, גננות שופטים את ההורים על כך שהם לא רגועים, שלא יודעים איך לגדל ואיך לחנך את ילדם וכדו' - חוויה קשה להורה שמרגיש בדידות וחוסר מובנות

קושי בויסות חושי

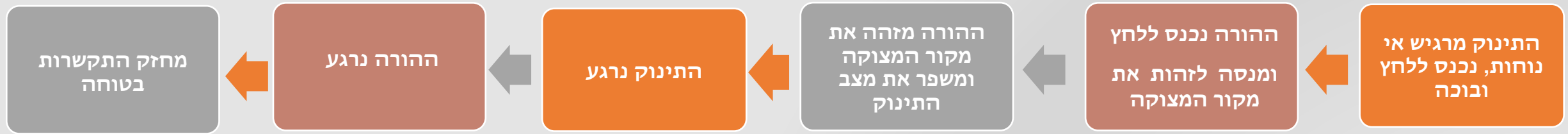
Sensory Integration Disorder

- ❖ עיבוד חושי - ארגון המידע שמתקבל באחד מחמשת החושים ועוזר לנו להקצות משאבים למידע חשוב ולהתעלם ממידע פחות חשוב.
- ❖ תהליך העיבוד החושי דואג לארגן את החוויה בפרופורציות מתאימות, כך שהתחושות לא יפריעו לנו להמשיך ולתנהל בסביבתינו.
- ❖ קושי בויסות חושי יכול להיות: עודף רגישות או חוסר/תת - רגישות.
- ❖ פרופ' סטנלי גרינשפן, רופא ילדים ופסיכיאטר, הקים את "zero to three" - המרכז לפעוטות וילדים בארה"ב, תרומתו בעיקר לחשיבות ההתערבות בגיל צעיר. הוא זיהה שתינוקות מתחילים את חייהם לא מווסתים, ההורים מווסתים אותם ובהדרגה הם לומדים לווסת את עצמם (לדוגמא: מוצץ).
- ❖ התהליך עבור תינוק עם התפתחות תקינה:
 1. כשהתינוק לא מווסת ולא רגוע - הוא מקבל מענה מההורה לצרכיו
 2. התינוק מפנים בזכרון העבודה את ההורה הטוב שמרגיע אותו והוא מפנים את עצמו כתינוק מווסת
 3. ההפנמה הזו הופכת בהדרגה ליכולת פעולה עצמית של התינוק לווסת את עצמו
- ❖ עפ"י הגישה הפרויאידאנית אנו שואפים להומאוסטזיס = הרגעה. תינוק בוכה, מרגיש סטרס, יוצר אצל ההורה סטרס, ההורה מטפל בתינוק ומרגיע אותו = יוצר אופורייה הדדית.

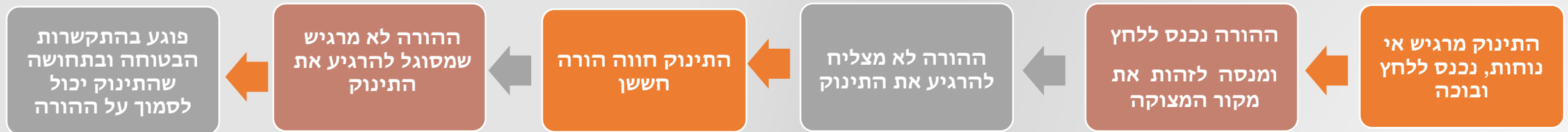

יחסי סביבה - טמפרמנט, ויסות, התקשרות והקשר להפרעת הקשב

תהליך ההרגעה של ילד עם התפתחות תקינה

תהליך ההרגעה של ילד עם קשיי טמפרמנט וויסות

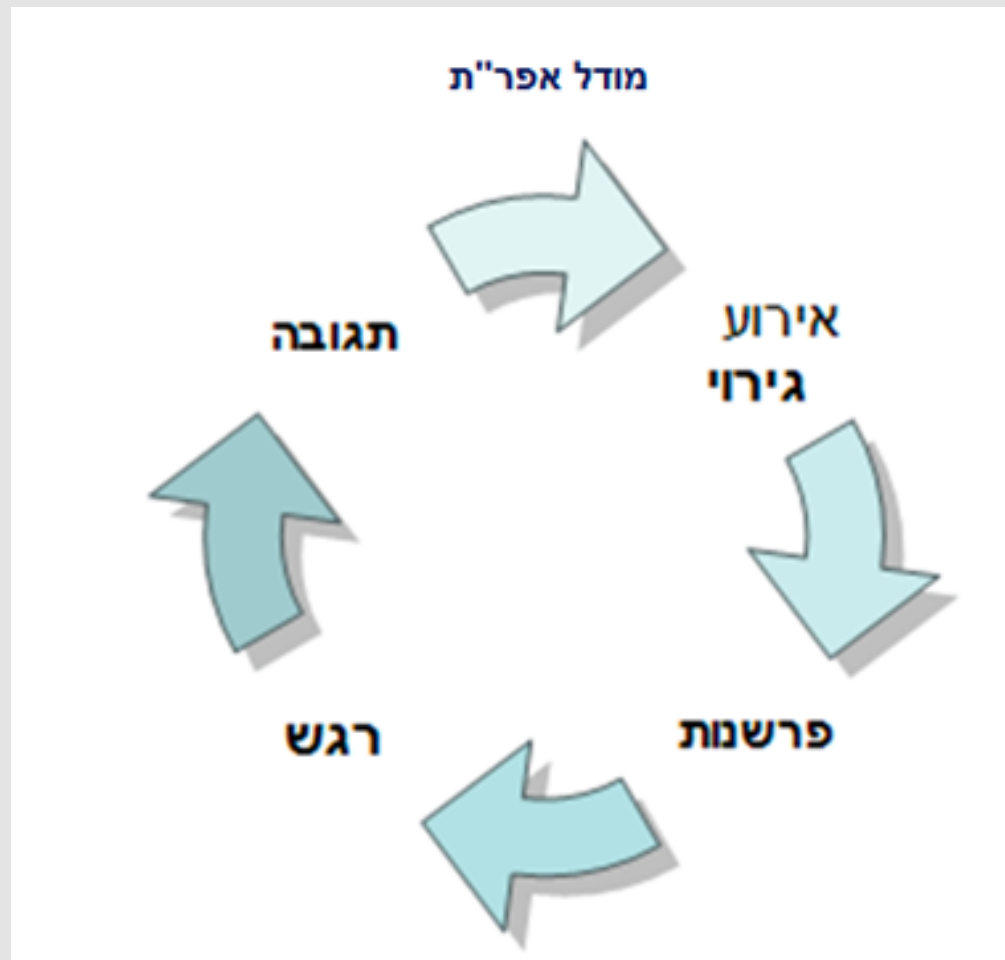

❖ התהליך עבור תינוק עם קשיים בוויסות חושי ורגשי:

1. ההורה מתאמץ להרגיע את התינוק אך פעולות הוויסות אינן מרגיעות את התינוק ואף מגבירות את המצוקה שלו (לדוגמא החלפת בגדים שנחווים כעוקצים)
2. התינוק מרגיש שהסביבה אינו מרגיעה אותו ואף עויינת, ולכן הוא מפנים בזכרון העבודה את הורה כהורה לא נעים
3. התינוק לא רוכש יכולת לווסת את עצמו ולכן עם השנים חש פחות מוגן ופחות מסוגל להישען על מבוגרים - התהליך פוגע בחווית ההתקשרות הבטוחה של התינוק עם מטפל משמעותי

- ❖ לאור זה, ההורה הולך ומצטמצם וחוה חוויות של אשמה, חוסר ביטחון, כעס ועוינות לתינוק או חשש והליכה על קצות האצבעות שיוצר דפוס הורי הגנתי ולא יעיל - מה שמחריף את הבעיה.
- ❖ קושי נוסף שמסלים את יחסי הורה - ילד: **אנשי טיפול וסביבת המבוגרים**, שאינם מכירים את התהליך הזה, **מאשימים את ההורים בכך שהילד חש חוסר אמון בהם ויוצרים תחושת אשם גדולה בקרב ההורים**, כאשר הסיבה העיקרית טמונה בפיזיולוגיה של הילד.
- ❖ כשלא מאבחנים הפרעת ויסות ובטעות מתייחסים להתנהגות כהפרעת התנהגות או הפרעת קשב וטיפול ברטלין - מחמיר את הבעיה
- ❖ כשההורים יגיעו אלינו הם כבר מלאים בחוויות שליליות. תפקידנו להפנות למרפאה בעיסוק שמומחית בוויסות חושי ולהתחיל הדרכת הורים בכדי לעשות הורות מותאמת, תחילת עיבוד תהליך האבל ולעבד את המצוקה הרגשית

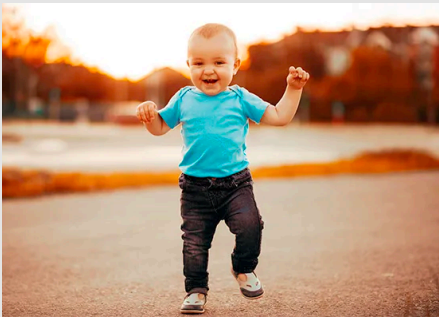

תפקיד מדריכת ההורים לעבוד עם ההורה על הפרשנות שלו את ההתמודדות עם ילד עם קשיי ויסות. במקום להרגיש הורה לא טוב, שלא יודע להרגיע את הילד לתת ידע שיעזור לילד להבין את הלקות, שינוי העמדות הרגשיות, מתן עזרה מקצועית לילד שתגרום לשינוי בהתנהגות ההורית ויצירת מטפל עקבי ויעיל והתקשרות בטוחה עבור הילד.

שלב הילדות המוקדמת - גיל 1-3 שנים

ספרציה ואוטונומיה למול בושה וספק

- ❖ על פי אריקסון, בשלב זה התינוק הגדל מפתח יכולות מוטוריות שונות ובהן גם שליטה על הסוגרים.
- ❖ המשימה המרכזית בשנת החיים השנייה - מעבר מילד והורה סימביוטי לילד אוטונומי - עצמאי
- ❖ בשלב זה הילד רוכש **אוטונומיה** בסיסית - הוא רוכש תחושת כוח, עצמאות וביטחון וכך מגלה פחות תלות בהוריו (ספרציה)
- ❖ אם ידחו ההורים את ילדם ולא יתנו לו חופש פעולה, יזלזלו בו או ישפטו אותו לחומרה, עלולים להתפתח אצלו רגשות של **בושה**, **חוסר ביטחון** ו**ספק ביכולותו**.

❖ בכדי שהילד יוכל להיפרד מההורה הוא זקוק ל- 3 דברים:

1. מסוגלות גופנית

2. מסוגלות מנטאלית בזיכרון העבודה של הורה טוב והתקשרות בטוחה. כמשתרחק מההורה לא נבהל

3. בשלות הורית

❖ בכדי שההורה יוכל לשחרר את הילד לאוטונומיה הוא צריך לחוות שובע רגשי. כשלהורה אין סכמת הורות חיובית בטוחה, הוא מרגיש רגשות אשם על שאינו הורה טוב, וחרדה שהגננת תצליח להרגיע את הילד ולכן היא טובה יותר ממני הילד שלי יאהב אותה יותר.

❖ כל ילד תקין לצד התפתחות הספרציה והעצמאות נתקל בבושה וספק - פיספוס פיפי בפרהסייה יצור בושה. האם אני צריך פיפי? - ספק.

מה יקבע את היכולת של הילד לעצמאות או שיתקע בבושה וספק? - סוג הגבולות שההורה ישים לילד בשלב האימון לעצאות

❖ הורה עם גבולות נוקשים - יצור בושה

❖ הורה עם גבולות רופפים - יצור ספק

❖ הורים לא עקביים - פעם גבולות נוקשים ופעם רופפים

התפקיד של מדריכת ההורים ללמד את ההורים לשים גבולות ללא עונשים, להיות עקביים וכך לתת תחושת ביטחון

- ❖ לצד פיתוח העצמאות של הילד, ההורה נדרש לשים גבולות
- ❖ אנו מתבלבלים ונוטים לראות בהורה הסימביוטי (בינקות) כהורה שמעניק אהבה וכשצריך לעבור לשלב העצמאות, ההורה נדרש לשים גבולות ובעקבות המחאה של הילד, נוטה לחשוב שהוא הורה לא טוב
- ❖ גבולות מייצגים עבור הילד תחושת ביטחון ועמדה הורית חיובית (ההורה שומר עליי).

- כשיש הורות טובה הגבולות מחייבים עמדה אסרטיבית
- כשיש הורות נוקשה, הגבולות מוצגים בצורה עוינת, נקמנית ואגרסיבית.
- כשיש הורות עם גבולות רופפים, הגבולות מוצגים כשאלה, כהתלבטות
- ❖ ילד עם התפתחות תקינה וגבולות בטוחים, יפתח גבולות פנימיים וויסות עצמי
- ❖ גבולות לילד לקוי, צריכה ליישם הורות מותאמות - מעט דיבורים, יותר נוכחות פיזית ועקביות

שלב גיל המשחק - גיל 3-6 שנים

יוזמה למול אשמה

- ❖ שלב זה על פי אריקסון דומה לפרויד, המתמקד בעיקר באיברי המין
- ❖ בשלב זה ישנם גילויי יוזמה וסקרנות אצל הילד במטרה לחקור את הסביבה
- ❖ בשלב זה נוצר תסביך אדיפוס ותסביך אלקטרה בהם מתאהב הילד בהורה מהמין השני ומקנא בהורה מהמין שלו שנתפס כמתחרה
- ❖ התאהבות בהורה מהמין השני יכולים להוביל אותו לקונפליקטים, לרגשי אשמה ולחשש מסירוס.

אנו נדבר על הרכיבים עיקריים בגיל זה:

1. התפתחות השפה

2. קואורדינציה: מוטוריקה גסה ועדינה

3. עליית הדחפים

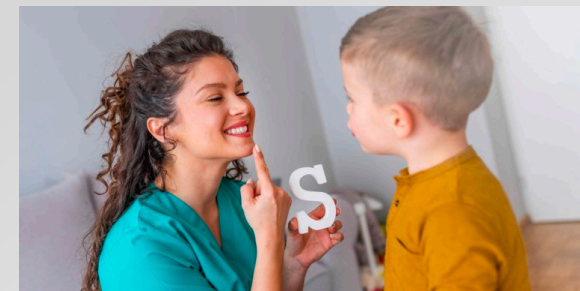
❖ התפתחות השפה - עיכוב/ליקויי שפתי:

❖ בכדי שילד יביא לידי ביטוי את היוזמה שלו הוא זקוק לשפה דבורה (אני רוצה", "בא לי")

❖ אחד המדדים שמעוררים חשד להפרעת קשב וריכוז - זה עיכוב שפתי. 5% מהילדים עם הפרעת קשב הם גם בעלי ליקויי שפתי. קבוצת חוקרים מצרפת ערכו מחקר בשנת 2016, ועקבו אחרי 1,459 ילדים מגיל 3 עד 5.5 וגילו שיש קשר מובהק בין איחור שפתי וקשיים בהתפתחות שפתית בגיל 3 להופעת תסמיני ADHD בגיל גן חובה. הקושי הבולט היה בהבנת הדיבור ויכולות להבגיל צורות מורפולוגיות.

❖ עיכוב שפתי בא לידי ביטוי בקושי של הילד:

- להגיד מילים ראשונות או ללמוד מילים חדשות
- לחבר מילים ביחד וליצור משפט
- לבנות אוצר מילים מגוון
- להבין מילים או משפטים

❖ עיכוב שפתי הוא איחור באבני הדרך ההפתחותיות בזמן. ילד עם עיכוב שפתי ישיג את אבני הדרך לפי הסדר אך בעיכוב

❖ אם ילד יחווה עיכוב שפתי שלא עובר ואינו משתפר, או שיש פערים גדולים בין היכולת השפתיות שונות - ככל הנראה יהיה מדובר בליקויי שפתי

❖ הפרעת דיבור - קושי להגות נכון צלילים נכון או קושי לשמור על שטף המילים בעקבות גמגום

❖ הקושי לילדים עם הפרעת הקשב: אוצר מילים מתפתח לאט, חוסר במילים, קושי בשליפת מילה, קושי בהבנה וביצוע הוראות, נטייה להסחת דעת או שיכחה, מבנה תחבירי לקוי (אני בקבוק), בעיות בהגייה,

❖ יש ציפייה של הסביבה שמרגע שמתפתחת השפה, כשהילד מתוסכל ישתמש פחות באלימות ויותר במילים בכדי לבטא את הכעס והתיסכול

❖ קורדינציה - התפתחות מוטוריקה עדינה וגסה

- ❖ בכדי שילד יביא לידי ביטוי את היוזמה שלו הוא זקוק ליכולות מוטוריות תקינות
- ❖ בגיל זה המוטוריקה העדינה והגסה מבשילות והופכות להיות הליבה של הפעילות בשלב זה. הילדים לומדים לצייר, לחתוך, למלא, לשפוך, לבעוט, לרוץ, לקפוץ. לומדים תחילת התלבשות עצמאית – אני רוצה להחליט מה אני לובש לגן, לבחור וגם להתלבש לבד. רוצים לאכול באופן עצמאי ושלא ידחפו לי לפה מה שאני לא רוצה
- ❖ 50% מהילדים הלוקים בהפרעת קשב וריכוז יהיו גם בעלי אבחנה של הפרעת קורדינציה התפתחותית (DCD - Developmental Coordination Disorder)
- ❖ **DCD** - ילדים עם אבחנה זו, מתקשים ללמוד ולהוציא לפועל פעילויות מוטוריות חדשות ומורכבות, מסורבלים, יראו קושי בשיווי משקל, בתיכנון מוטורי, ובפעולות של מוטוריקה עדינה.
- ❖ יש לכך מחיר כבד מבחינה חברתית ואקדמית - משחקי כדור, כתיבה וכו'.

❖ בגיל הזה יש עליית הדחפים - עליית הכוחות, הרצון בשליטה.

❖ לילדים עם התפתחות תקינה, עם עליית הדחפים, התפתחות השפה - הילד לומד לעשות סולימציה של הדחפים לכלים לגיטימיים, יודע לווסת את הדחפים שלו ולהפנות את היוזמות למוותאמות חברתית כך שהן יגררו התפעלות ולא אשמה וכעס. לדוגמא: אני רוצה להרוג אותך - אסור לי אז אשחק במלחמה.

❖ אשמה נוצרת כאשר אני מודע לכך שפעלתי בניגוד לחוקי החברה

❖ להורה תפקיד חשוב בחינוך עם גבולות ברורים, בכך שמפנה את הדחפים התוקפניים לסובלימציה שמאפשרת לילד הסתגלות חברתית טובה. לדוגמא: אסור לצייר על השולחן אבל מותר לצייר על הדף. או: איזה יופי שאמרת שאתה כועס ולא דחפת והרבצת לחבר שלך. - בצורה זו הילד לומד ליזום בצורה מותאמת חברתית.

❖ הגבול שההורה שם עוצר את הילד - תרגול של ברקסים. כשאני עוצר את הילד בזמן אני מונע ממנו חוויה שלילית

❖ כשהורה מחנך על פי עונשים, הוא מונע מהילד ליזום, ויוצר ילד חרד שחש אשמה

❖ ההורה צריך לשים גבולות לצד הכלה, כלומר, לתת פרשנות: אני יודע שלא רצית לפגוע אבל לא יכולת להתאפק. להמנע מלהגיד: אסור לך לעשות ככה, או אתה לא צריך לפחד - יש לאשרר את הרגש ולהגיד איך ניתן להתנהג

❖ תסביך אדיפוס, אלקטרה ו"גירוש מגן העדן" - פרויד

❖ תסביך אדיפוס - הבן מתאהב באימו ורוצה להתחתן איתה. הוא מקנא באביו על שמהווה מתחרה בו וחושש מפני סירוס.

❖ תסביך אלקטרה - הילדה מתאהבת באביה ורואה באמה מתחרה לאהבה לאב.

❖ התרבות האנושית, על מנת לשמור על עצמה שלא תיכחד, החליטה כי אנו לא מאפשרים לילדים לבטא את הדחפים המיניים בתוך המשפחה מהחשש שהורה שיקיים יחסים עם ילדיו ייצר צאצאים פגומים.

❖ לכן ההורים מבחינה פסיכולוגית צריכים "לגרש מגן העדן" את ילדיהם ולשלוח אותם לממש את הדחפים המיניים עם בני גילם.

❖ ילד עם התפתחות תקינה המגיע לגן ונמצא בחברת בני גילו, הוא מצוייד בסובלימציה, שפה ומשחק סוציו-דרמטי שמאפשר לו לבטא את הדחפים שלו בעזרת משחק.

❖ לעומת זאת, ילד עם הפרעת קשב, המגיעים לגן, אינם בעלי שפה מפותחת מספיק, הכלים הסובלימטיבים והמשחק שלהם מוגבלים, ולכן הדחפים שלהם באים לידי ביטוי בכך שהילד ירביץ, ידחוף, יקלל - מה שיגרום לדחייה חברתית

❖ ילד עם הפרעת קשב:

❖ כשהורה שם גבולות לא ברורים או מדבר הרבה, ההורה מתוסכל כי הילד לא מקשיב אך הילד עם הלקות מוסח ומוצף במלל ולא מסוגל לפעול.

❖ משימת המדריכות להסביר להורים את התפיסה: מוותרים לי - מוותרים עליי (למרות שאתה לא רוצה לבוא לארוחת ערב, אני לא רוצה לוותר עלייך ורוצה שתהיה חלק מהמשפחה)

❖ כשההורה עקבי, הילד הלקוי מפנים אותו כסמכה של גבול ושמירה

❖ בלי הבנת האחר (TOM) לא תתאפשר סובלימציה. לכן הילד הלקותי זקוק למבוגר שיתווך, ילמד וירסן את הסיטואציה (אפשר ללמד ע"י הכנה מראש ומשחק תפקידים - מה יהיה אם הוא ירצה לשחק במשחק אחר? וכו').

שלב החביון, גיל בית ספר - גיל 6-12 שנים

יצרנות למול נחיתות

- ❖ בשלב זה ההתפתחות הקוגניטיבית של הילד הינה מרכזית והוא מתחיל ללכת לבית הספר היסודי
- ❖ תקופת בית הספר מאופיינת בהשגיות ורכישת ערך עצמי והוא מבין שהחברה דורשת ממנו ליצרנות
- ❖ הצלחה במשימות בית הספר מבחינה גופנית, חברתית ואינטלקטואלית, יצרו אצל הילד תחושת ערך ומסוגלות עצמית
- ❖ אי הצלחה במשימות הללו, יצרו אצל הילד רגשי נחיתות וחוסר מסוגלות עצמית

התפתחות המוסד בית הספר

- ❖ התלמידים הראשונים היו יחידי סגולה, בניהם של אצולות הממלכות הקדומות, הפקידות הגבוהה של הארמון, הכמורה וסוחרים עשירים. שאר הילדים למדו מהוריהם או ממבוגר אחר בקהילה והידע התמקד בעיקר בסודות המקצוע שיועד להם.
- ❖ במאה ה-17 עד ה-19 התנהל מאבק להקמת מערכת חינוך מקיפה ואחידה, המכוונת לצמצום פערים חברתיים.
- ❖ מהמאה ה-19, עם המהפכה תעשייתית וכניסת הדפוס, הפכה החברה מחברה לא אוריינית בה ספר היה מצרך נדיר, לחברה שהספרים נגישים יותר ובכך עלתה החשיבות לידיעת קרוא וכתוב
- ❖ החליטו שבמקום שילדים ילכו לעבוד הם ילכו למקום של למידה שנקרא "בית ספר" ועיקרו מתמקד באוריינות - בספר.
- ❖ בתחילה מוסדות הדת פתחו בתי ספר מתוך חשש כי ללא חינוך תעלם האמונה וראו בחינוך כמעצב תודעה ודעת קהל
- ❖ ב-1944 אנגליה הובילה את השינוי והוציאה תקנה של חינוך לכל על פי יכולתם הלימודית ולא לפי מעמדם הכלכלי. בישראל, בשנת 1949 חוקק חוק חינוך חובה שמחייב הורים לשלוח את ילדיהם לבית הספר מגיל 3 עד 18.

- ❖ יצרנות בבית הספר אין הכוונה רק להצלחה בהיבט האקדמי אלא גם בהיבט החברתי
- ❖ בהעדר היכולת להיות אדם יצרני בבית הספר, הילד יחוש נחיתות. נחיתות היא תמיד ביחס ל... ילדים בקבוצת הגיל.
- ❖ היציאה מתסביך אדיפוס/אלקטרה היא ההתחברות לקבוצת הגיל מבחינה רגשית ואקדמית. היכולת שלי בהתאם לקבוצה משפיעה על מיקומי החברתי
- ❖ התפתחות רגשית מתייחסת בד"כ ליכולת של הילד לעמוד בחווית תסכול ולהתמודד עם הקושי
- ❖ בתוך בית הספר, כבר מיושמות ההקלות האקדמיות שנדרשות לילד עם לקות - תוספת זמן, שימוש באייפד, הוראה מתקנת, שינוי מקום ישיבה בכיתה ועוד..
- ❖ עם זאת, כשילד יש התפרצויות זעם, בית הספר מפרש זאת כבעיית התנהגות ולא כבעייה בויסות החושי ולכן ישתמשו הרבה בענישה, הרחקה מבית הספר למספר ימים.
- ❖ ההרחקה לא משרתת את הילד מפני שלא מלמדת אותו כיצד לפעול בקבוצה, היא משרתת את הקבוצה כאלמנט הרתעה של מה קורה לילד המתנהג כך בבית הספר (למען יראו ויראו)

- ❖ המשימה של גיל החביון היא הסתגלות לדרישות החברתיות כפי שהתרבות מכתיבה אותה ולכל סביבה חברתית תרבותית יש דרישות חברתיות מתוך הסביבה בה הם חיים (אתגרים של ילדי רילוקיישן)
- ❖ קבוצת השווים, החברים מהווים בפני הילד **Mirroring - השתקפות הערך העצמי** שלי בהתאם למעמדי החברתי. מדוע ילדים כל כך רוצים להשתייך לקבוצת המקובלים? מפני שהשתייכות למקובלים משקפת לילד שהוא בעל ערך עצמי חיובי גבוה.
- ❖ לעומת זאת, ילד עם לקות, שצריך לצאת לטיפולים באמצע יום הלימודים ולהכנס לכיתה של ילדים עם מוגבלויות - שם אותו במקום של ערך עצמי נמוך.
- ❖ ספורט ויכולות פיזיות מאוד משפיעות בגיל זה על המעמד החברתי. ישנם ילדים עם לקות שיש להם מסורבלות מוטורית, או סובלים מויסות חושי (נוגעים חזק מידי או רגישים למגע ומתפרצים), קושי בהתמצאות במרחב (הולך שמאלה במקום ימינה, בכדורגל לא נשאר במקום שצריך ולכן נתפס כמכשיל את הקבוצה).
- ❖ בגיל זה מתפתחת היכולת ליצור קשר אינטימי והדדי עם חבר וכך ליצור את **"חבר הנפש" (Buddy)**. לילד עם התפתחות תקינה יש אפשרות לעבור מחבר לחבר עד שמוצא את החבר הקרוב שלו.
- ❖ ילדים עם לקות, גדלים ללא החוויה הזו או כמעט ללא החוויה הזו, ואז כשחבר עוזב את הילד הלקוי, זה יוצר אצלו שיברון לב או התנהגות אובססיבית
- ❖ לכן נדרשת עבודה על הצד החברתי ע"י קבוצות חברתיות ותירגול בפליידיטים ועם אחים במשפחה - נרחיב בהמשך...

